

Justitiedepartementet

Enheten för processrätt och domstolsfrågor

Rådets möte (rättsliga och inrikes frågor) den 27-28 oktober 2011

Dagordningspunkt 20

Rubrik: Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till försvarare i straffrättsliga förfaranden och rätt till kontakt med tredje part vid frihetsberövande

Dokument: 15533/11 DROIPEN 116 COPEN 271 CODEC 1691 (bifogas)

Tidigare dokument: Fakta-PM Justitiedepartementet 2010/11:FPM126

Tidigare behandlad vid samråd med EU-nämnden: 2011-09-16

Tidigare behandlad vid överläggning med eller information till riksdagsutskott: 2011-09-13 (information) och 2011-09-27 (överläggning)

Bakgrund

Den 8 juni 2011 lade kommissionen fram ett förslag till direktiv om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och rätt att kommunicera vid frihetsberövande. Förslaget behandlar rätten för misstänkta och tilltalade samt personer som är eftersökta i enlighet med en europeisk arresteringsorder att få tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden mot dem. Vidare innehåller förslaget regler om rätten för misstänkta och tilltalade som berövats sin frihet att kommunicera med en tredje person, såsom en anhörig.

Direktivförslaget utgör en del av det tredje och fjärde steget i färdplanen för processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden som antogs av RIF-rådet den 30 november 2009. Under sommaren 2011 inleddes förhandlingar i rådsarbetsgruppen. Dessa pågår alltjämt. Vid RIF-rådsmötet den 22-23 september presenterade kommissionen direktivförslaget för ministrarna.

Vid kommande RIF-rådsmöte önskar ordförandeskapet hålla en riktlinjedebatt. Det som ska diskuteras är direktivets tillämpningsområde och frågan om sanktioner. Ordförandeskapet har i dokument 15533/11 angett att man vill rådgöra med rådet i följande frågor

- Huruvida tillämpningsområdet för detta direktiv kan ändras jämfört med de lösningar som överenskommit i tidigare åtgärder enligt färdplanen, för att möta de specifika behov som finns i detta instrument, varvid det förutsätts att direktivet fullt ut skall uppfylla normerna i Europakonventionen. Den närmare utformningen av texten skulle lämnas till arbetsgruppen

- Huruvida direktivet bör innehålla sanktioner vid överträdelser av reglerna om tillgång till försvarare och, om så är fallet, vilken typ av sanktion som kan komma i fråga, varvid den närmare utformningen av texten skulle lämnas till arbetsgruppen.

Rättslig grund och beslutsförfarande

Kommissionen har som rättslig grund angett artikel 82(2) i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Direktivet ska antas i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet, vilket innebär att Europaparlamentet och rådet gemensamt på förslag av kommissionen antar direktivet (artiklarna 289 och 294 EUF-fördraget). Beslut fattas i rådet med kvalificerad majoritet i enlighet med artikel 16.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget).

Svensk ståndpunkt

Sverige välkomnar förslaget till direktiv om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och rätt att kommunicera vid frihetsberövande, och ställer sig i stort bakom innehållet i det. Sverige har emellertid problem med ett par artiklar i förslaget eftersom de innehåller regler som begränsar möjligheten att presentera bevisning i rättegången (s.k. bevisstillåtlighetsregler). Förslaget innebär bl.a. att om en misstänkt person i vissa fall lämnar uppgifter i polisförhör utan att försvararen får närvara vid förhöret så ska dessa uppgifter inte få användas som bevis mot honom eller henne. Sådana regler går emot vår grundläggande princip om fri bevisföring. Enligt svensk rätt är som huvudregel alla bevismedel tillåtna. En annan sak är att bevisvärdet av ett sådant bevis kan vara lågt. Europadomstolen har i sin praxis inte heller uppställt några regler om tillåtlighet av bevisning, vilket primärt är en fråga för nationell lagstiftning.

När det gäller de specifika frågor som ska diskuteras på kommande RIF-rådsmöte har Sverige följande ståndpunkt.

Sverige menar att tillämpningsområdet för detta direktiv bör vara detsamma som i tidigare åtgärder, dvs. åtgärd A gällande rätten till tolkning och översättning och åtgärd B gällande rätten till information, och som också lagts fast i färdplanen för processuella rättigheter. När det gäller den

närmare utformningen av tillämpningsområdet respektive innehållet i rättigheterna kan Sverige emellertid tänka sig att konstruktivt granska andra medlemsstaters eventuella skrivningsförslag. Det är dock mycket viktigt för Sverige att det undantag om mindre allvarliga brott ("minor offences") som återfinns i åtgärd A och B även finns med i detta direktiv. Anledningen till detta är att det är viktigt att respektera medlemsstaternas straffrättsliga system, där vissa förfaranden kan ha effektiviserats när det gäller vissa brott som t.ex. är vanligt förekommande, såsom trafikförseelser. Det vore orimligt att ålägga medlemsstaterna att tillhandahålla rätt till tillgång till försvarare t.ex. vid utfärdande av ordningsbot.

Sverige motsätter sig alltså att direktivet innehåller sanktioner som begränsar möjligheten att presentera bevisning i rättegången (bevistillåtlighetsregler). Direktivet bör inte heller innehålla några sanktioner som inverkar på systemet med fri bevisvärdering.

Europaparlamentets inställning

Europaparlamentet har ännu inte avgett inställning.

Förslaget

Förslaget genomsyras av den allmänna principen att alla misstänkta och tilltalade i brottmål ska ha tillgång till en försvarare så snabbt som möjligt och på ett sätt som tillåter dem att effektivt tillvarata sitt försvar. Förslaget innehåller regler om när rätt till tillgång till försvarare senast ska ges. Direktivförslaget inbegriper även personer som omfattas av en europeisk arresteringsorder. Vidare ska även andra än misstänkta eller tilltalade i brottmål som hörs av polis eller annan brottsbekämpande myndighet inom ramen för ett straffrättsligt förfarande, ha rätt till tillgång till försvarare om personen under förhöret blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott.

Förslaget innehåller bl.a. regler om rätten att träffa sin försvarare och rätten att ha denne närvarande vid förhör och förhandlingar samt vid sådana andra undersökningsförfaranden eller bevisinhämtningsåtgärder som enligt nationell rätt kräver eller tillåter att den misstänkte eller tilltalade är närvarande.

Direktivförslaget innebär vidare att personer som omfattas av direktivet och som berövas friheten ska ha rätt att underrätta åtminstone en av honom eller henne namngiven person om frihetsberövandet så snart som möjligt.

Enligt direktivförslaget ska medlemsstaterna se till att en misstänkt eller tilltalad i brottmål samt en person som är underkastad förfarande enligt en

europaisk arresteringsorder har ett effektivt rättsmedel för det fall dennes rätt till tillgång till försvarare inte har tillgodosetts.

Gällande svenska regler och förslagetts effekt på dessa

Svensk rätt uppfyller huvuddragen i direktivförslaget.

De regler i förslaget som begränsar möjligheten att presentera bevisning i rättegången får emellertid anses innehålla en nyhet för svensk rätt som bedöms innebära en avvikelse från en av processrättens grundläggande principer.

Enligt 35 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken ska rätten efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit, avgöra vad som är bevisat i målet. Bestämmelsen innehåller de grundläggande principerna om fri bevisföring och fri bevisvärdering. Enligt svensk rätt är som huvudregel alla bevismedel tillåtna och det förhållandet att ett bevis t.ex. åtkommit i strid mot en viss rättsregel utesluter i princip inte att det får läggas fram i en rättegång. En annan sak är att bevisvärdet av ett sådant bevis kan vara lågt.

Ekonomiska konsekvenser

Kommissionen har i sin konsekvensanalys gjort bedömningen att kostnaden för en stor medlemsstat kan bli ungefär 300 000 euro och för en liten mellan 4 100 och 70 950 euro. Kommissionen menade dock att förslaget kan förväntas leda till besparingar på grund av en minskning av antalet överklaganden, domar i Europadomstolen och förseningar i rättsliga förfaranden. Sådana besparingar kan enligt kommissionen för de kommande tio åren för samtliga medlemsstater uppskattas till 3.730.000 till 11.190.000 euro. Som angetts i faktapromemorian är det svårt att i nuläget göra en rättvisande bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för svensk del. Förslaget bedöms dock preliminärt kunna medföra vissa kostnader. Eventuella kostnadsökningar ska finansieras inom befintliga anslag.